

Warszawa, 04-09-2024 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

II.510.981.2018.MA

Pan

Adam Bodnar

Minister Sprawiedliwości

Prokurator Generalny

ePUAP

Szanowny Panie Ministrze,

w moim zainteresowaniu pozostaje problematyka dotycząca instytucji tzw. małego świadka koronnego, ujęta w art. 60 § 3 i 4 k.k.¹. Analiza wskazanego zagadnienia została zainicjowana przez Rzecznika Praw Obywatelskich w dwóch kolejnych wystąpieniach z dnia 18 listopada 2019 r. oraz 31 maja 2020 r. do Ministra Sprawiedliwości – Prokuratora Generalnego wraz z wnioskiem o dokonanie analizy instytucji tzw. małego świadka koronnego i podjęcie odpowiednich zmian legislacyjnych w tym zakresie. Pomimo skierowania dodatkowej prośby w piśmie z dnia 18 grudnia 2020 r., do chwili obecnej nie wpłynęła odpowiedź na wskazane w ww. pismach zagadnienia o charakterze systemowym.

Konieczność podjęcia inicjatywy w tym zakresie wyłoniła się na tle spraw, w których wyroki skazujące opierały się jedynie na podstawie dowodu z zeznań tzw. małego

---

¹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny (Dz. U. z 2024 r., poz. 17, t.j.).

świadka koronnego, co przedstawiono m. in. w dniu 30 września 2019 r. w reportażu „Superwizjera” TVN pt. „Etatowy świadek” red. Michała Fuji. Reportaż ukazywał domniemaną praktykę prokuratury mającą polegać na wykorzystywaniu obciążających inne osoby zeznań małego świadka koronnego Pawła P., pseudonim Ramzes, któremu groziła surowa kara pozbawienia wolności za zgwałcenia, w zamian za umorzenie postępowań karnych przeciwko niemu w sprawach, w których brakowało dowodów, co mogło doprowadzić do obciążenia niewinnych osób. Dodatkowo problematyka tzw. małego świadka koronnego została naświetlona podczas zorganizowanej w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich konferencji naukowej pt. „Instytucja małego świadka koronnego - praktyka, kontrowersje, wyzwania” z dnia 6 grudnia 2018 r., poprzedzającej ją kwerendy sądowej oraz w treści monografii pokonferencyjnej, obejmującej praktyczne kwestie związane z oceną wyjaśnień składanych przez tzw. małych świadków koronnych, w tym ich wiarygodności i oceny mocy dowodowej, możliwości weryfikacji składanych depozycji przez obronę czy egzekwowania nielojalności procesowej beneficjentów instytucji opisanej w art. 60 § 3 i 4 k.k.². Należy na marginesie nadmienić, iż wymieniona monografia, wydana nakładem wydawnictwa Biura Rzecznika Praw Obywatelskich została również przesłana w dniu 25 stycznia 2021 r. m.in. do Ministra Sprawiedliwości – Prokuratora Generalnego, celem wykorzystania w ramach podejmowanych inicjatyw legislacyjnych.

W dniu 22 marca 2019 r. przedstawiony został w Sejmie poselski projekt ustawy o zmianie ustawy - Kodeks karny i niektórych innych ustaw (druk nr 3381)³, który dotyczył wprowadzenia wymogu, aby dla uzyskania obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary dla sprawcy, który ujawnił osoby i okoliczności przestępstwa konieczne było potwierdzenie ich za pomocą innych dowodów, z zastrzeżeniem, że tym dowodem nie mogą być także pomówienia osoby, która może liczyć na

---

² <https://www.rpo.gov.pl/pl/content/konferencja-instytucja-malego-swiadka-koronnego> (dostęp: 14 sierpnia 2024 r.). Zob. M. Hara, M. Mrowicki (red.), *Instytucja „małego świadka koronnego” – praktyka, kontrowersje, wyzwania*, Warszawa 2020, *passim*.

³ <https://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=3381> (dostęp: 14 sierpnia 2024 r.).

obligatoryjne lub fakultatywne nadzwyczajne złagodzenie kary. Projekt przewidywał również rozszerzenie stosowania ustawy o świadku koronnym także do spraw, w których sprawca współdziałał z innymi osobami, wykraczając poza katalog przestępstw popełnionych w zorganizowanej grupie przestępczej. Wskazana propozycja legislacyjna nie odpowiadała jednak na systemowe wątpliwości i zagrożenia wynikające z instytucji tzw. małego świadka koronnego przedstawione we wspomnianych wystąpieniach, a wręcz można mieć wątpliwości co do tego, czy nie ograniczała prawa do sądu poprzez próbę wprowadzenia legalnej teorii dowodów, która z perspektywy niezawisłości sędziowskiej wydaje się nie do zaakceptowania. Projekt ten został krytycznie zaopiniowany przez Naczelną Radę Adwokacką oraz Prokuratora Krajowego w zakresie pomijania dotychczasowych dyrektyw płynących z zasady swobodnej oceny dowodów opisanej w art. 7 k.p.k., lekceważenia zasadniczych różnic i dobrodziejstw płynących z istnienia obok instytucji świadka koronnego jego mniej restrykcyjnej odmiany zwanej tzw. małym (*quasi*) świadkiem koronnym (*in sua* oraz *in altera causa*), czy nieuzasadnionego racjami kryminalnopolitycznymi ograniczenia stosowania tej instytucji⁴. Ostatecznie, projekt negatywnie oceniony również przez Radę Ministrów, nie został poddany dalszemu procedowaniu.

Warto w tym miejscu jednak zauważyć, że instytucja tzw. małego świadka koronnego została zmodyfikowana z dniem 1 października 2023 r., choćby w zakresie art. 60 § 3 k.k. przez treść art. 1 pkt 18 lit. a ustawy z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2022 r., poz. 2600) w ten sposób, iż obecnie sąd stosuje nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet może warunkowo zawiesić jej wykonanie w stosunku do sprawcy współdziałającego z innymi osobami w

---

⁴ Opinia Prokuratury Krajowej do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks karny i niektórych innych ustaw (druk 3381), dostępna na stronie: <https://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/3C87AFC7F3DE4F2EC1258442003F64DB/%24File/3381-004.pdf> (dostęp: 14 sierpnia 2024 r.); opinia Komisji Legislacyjnej Naczelnej rady Adwokackiej do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy - Kodeks karny i niektórych innych ustaw, dostępna na stronie: <https://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/215CA2988D4068A9C12583DF002E9120/%24File/3381-002.pdf> (dostęp: 14 sierpnia 2024 r.).

popęlnieniu przestępstwa, jeżeli ujawni on wobec organu powołanego do ścigania przestępstw informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz istotne okoliczności jego popełnienia, **jedynie na wniosek prokuratora**. Nie jest to odpowiedź na zgłaszane w dotychczasowych wystąpieniach postulaty zrównania sytuacji oskarżonych korzystających z dobrodziejstwa tzw. małego świadka koronnego, niezależnie czy ma to miejsce na zasadach ogólnych, opisanych w art. 60 § 3 i 4 k.k., czy w ramach odmian tej instytucji zawartych w przepisach szczególnych Kodeksu karnego: art. 259b k.k., art. 277c § 1 k.k. i art. 277d k.k. W art. 60 § 3 k.k. znajduje się zwrot „na wniosek prokuratora sąd stosuje”, którego konsekwencją jest ograniczenie po stronie sądu możliwości stosowanie instytucji tzw. małego świadka koronnego. Obecny kształt art. 60 § 3 k.k. uzależnia zatem możliwość zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary wyłącznie od działań prokuratora (sąd nie może go orzec bez wniosku prokuratora, z drugiej strony zaś związany jest wnioskiem, jeśli prokurator go złoży). Przenosi on na prokuratora decyzję o możliwości zastosowania przez sąd instytucji tzw. małego świadka koronnego, co budzi wątpliwości z punktu widzenia zasady podziału władzy z art. 10 ust. 1 w związku z art. 175 ust. 1 Konstytucji RP⁵. Za wzorzec do ujednoczenia instytucji, który sprawdził się w dotychczasowej praktyce, budząc znacznie mniejsze wątpliwości wykładnicze, należałoby zaproponować rozwiązanie przyjęte w prawie karnym skarbowym, tj. w art. 36 § 3 k.k.s. Nie wytrzymuje zatem krytyki nowelizacja z 2022 r.⁶ o kierunku przeciwnym do zgłaszanych propozycji, a przy tym niekonsekwentna, skoro niezmienione pozostały dotychczasowe rozwiązania obowiązujące na gruncie art. 36 § 3 k.k.s., zaś sąd decydujący o dobrodziejstwach dla tzw. małego świadka koronnego ograniczony

---

⁵ Wystąpienie generalne Zastępcy Rzecznika Praw Obywatelskich do Sekretarza Stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości z dnia 30 września 2021 r., II.510.1043.2021.PZ https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2021-10/Do_MS_Kodeks_karny_opinia_30.09.2021.pdf (dostęp: 14 sierpnia 2024 r.); wystąpienie generalne Rzecznika Praw Obywatelskich do Przewodniczących Komisji Senatu RP z dnia 15 lipca 2022 r., II.510.1043.2021.PZ https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2022-07/Do_Senatu_kodeks_karny_uwagi_15.07.2022.pdf (dostęp: 14 sierpnia 2024 r.).

⁶ Art. 1 pkt 18 lit. a ustawy z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 2600 z późn. zm.).

został wnioskiem prokuratora, stosownie do treści art. 60 § 3 k.k. Swoboda sędziowska w obszarze decydowania o wymiarze kary zostaje podporządkowana uprzedniemu wnioskowi prokuratora, niezależnie od tego czy zostaną spełnione pozostałe przesłanki materialne i formalnoprawne, niekorzystnie wpływając na zastosowanie omawianej instytucji w ściganiu przestępczości i przełamaniu solidaryzmu współsprawców. Nadal wprowadzie sąd jest obowiązany do badania pozostałych przesłanek z art. 60 k.k., ale nawet ich spełnienie, wobec braku wniosku prokuratora wiąże sąd, nie pozwalając na skorzystanie z dobrodziejstw w zakresie wymiaru kary. Powyższe powoduje duże wątpliwości i zagrożenia, zwłaszcza w kontekście wprowadzonego przez ustawodawcę art. 168a k.p.k., pozwalającego na wykorzystanie dowodów uzyskanych z naruszeniem przepisów postępowania lub za pomocą czynu zabronionego. Wskazane rozróżnienie nie znajduje żadnego uzasadnienia, więc należałoby je ujednoclić na wzór rozwiązania przewidzianego w art. 36 § 3 i 4 k.k.s., tym samym rezygnując ze wspomnianych ograniczeń procesowych na rzecz wyłącznie materialnoprawnych, które zostają poddane ocenie niezależnego sądu. Taki kierunek legislacyjny postuluje się również w doktrynie, której przedstawiciele w aktualnym rozwiązaniu krępującym sąd stanowiskiem prokuratora na etapie określania wymiaru kary, również dostrzegają wyżej wskazane zastrzeżenia konstytucyjne, artykułowane na płaszczyźnie art. 10 ust. 1 i art. 175 ust. 1 Konstytucji RP⁷.

Oznacza to, że problemy związane z funkcjonowaniem instytucji tzw. „małego świadka koronnego”, nie tylko nie straciły na aktualności, ale w świetle ostatnich inicjatyw legislacyjnych z 2022 r., wymagają tym bardziej należytego namysłu i przygotowania stosownej, całościowej odpowiedzi, poprawiającej nagromadzone mankamenty normatywne i wątpliwości wykładnicze w stosowaniu tej instytucji. Dokonując analizy problematyki poruszonej w niniejszym wystąpieniu, w oparciu o wnioski, jakie

---

⁷ J. Majewski [w:] A. Błachnio, J. Kosonoga-Zygmunt, P. Zakrzewski, J. Majewski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2024, art. 60.

sformułowane zostały podczas wspomnianej wyżej konferencji, a także analizy spraw wpływających do Biura i kwerendy przeprowadzonej w sądach powszechnych, jak też analizy orzecznictwa i dotychczasowych wypowiedzi doktryny, zwrócić należy uwagę na kilka kwestii, które w dużej mierze stanowiły już w przeszłości przedmiot wystąpień Rzecznika Praw Obywatelskich. Wiele z tych zastrzeżeń wynika z niespójności systemowej instytucji tzw. małego świadka koronnego, opisanej w art. 60 § 3 i 4 k.k. w stosunku do jej innych form (art. 259b k.k., art. 277c k.k., art. 277d k.k. oraz art. 36 § 3 k.k.s.). Te różnice dotyczą zarówno ustalenia: wagi i zupełności ujawnianych informacji; uprzedniej wiedzy organu ścigania o tych informacjach; rodzaju przestępstwa, którego dotyczą informacje, dobrodziejstw na etapie orzekania kary wobec denuncjatora, czy dobrowolności odstąpienia przez niego od przestępstwa, które ujawnia. Może więc chodzić o ujawnienie informacji dotyczących osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa oraz istotnych okoliczności jego popełnienia (art. 60 § 3 k.k.), ujawnienie i przedstawienie istotnych okoliczności, nieznanymi dotychczas temu organowi, jakiegokolwiek przestępstwa zagrożonego karą powyżej 5 lat pozbawienia wolności (art. 60 § 4 k.k.), ujawnienie przed organem powołanym do ścigania przestępstw wszystkich istotnych okoliczności popełnienia czynu oraz dobrowolne odstąpienie od przestępstwa o charakterze terrorystycznym lub przestępstwa określonego w art. 255a lub art. 258 § 2 lub 4 k.k. (art. 259b k.k.), zawiadomienie organu powołanego do ścigania przestępstw i ujawnienie wszystkich istotnych okoliczności przestępstwa określonego w art. 270a § 1 lub 2 lub art. 271a § 1 lub 2 k.k., a także wskazanie czynów pozostających w związku z popełnionym przestępstwem i ich sprawców, zanim organ ten o nich się dowiedział (art. 277c k.k.); ujawnienie po wszczęciu postępowania wobec organu powołanego do ścigania przestępstw wszystkich znanych sprawcy, a nieznanymi dotychczas temu organowi istotnych okoliczności przestępstwa, a także wskazanie czynów pozostających w związku z popełnionym przez niego przestępstwem i ich sprawców (art. 277d k.k.) oraz ujawnienie wszystkich istotnych

informacji dotyczących osób współdziałających ze sprawcą w popełnieniu przestępstwa karnoskarbowego oraz okoliczności jego popełnienia (art. 36 § 3 k.k.s.).

W tym zakresie, oprócz usunięcia problemów, jakie zrodziła ostatnia nowelizacja z 2022 r. na gruncie art. 60 § 3 k.k. w zakresie uzależnienia sądu od wniosku prokuratora w sytuacji obligatoryjnego stosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary, należy ponadto zwrócić uwagę jeszcze na następujące kwestie:

1. Systemowe ujednoczenie dobrodziejstw w zakresie odpowiedzialności karnej wobec tzw. małego świadka koronnego. Szczególne wątpliwości budzić muszą zróżnicowane formy tzw. gratyfikacji za ujawnienie informacji o przestępstwie dla tzw. małego świadka koronnego, która urzeczywistnia się na etapie kształtowania wymiaru kary przez sąd. Może to być obligatoryjne nadzwyczajne złagodzenie kary (art. 60 § 3 k.k., art. 259b k.k., art. 277c § 1 k.k., art. 36 § 3 k.k.s.), fakultatywne nadzwyczajne złagodzenie kary (art. 60 § 4 k.k., art. 277c § 3 k.k.), odstąpienie od wymierzenia kary (art. 277c § 2 k.k.), a nawet warunkowe zawieszenie wykonania kary (art. 60 § 3 i 4 k.k., art. 259b k.k., art. 36 § 3 k.k.s.). Powyższe rozróżnienie nie ma uzasadnienia i może rodzić trudności w sytuacji wielowątkowych przestępstw przeciwko mieniu, przestępstw przeciwko wiarygodności dokumentów oraz karnoskarbowych popełnionych w zorganizowanej grupie przestępczej⁸.

2. Obligatoryjne nagrywanie przesłuchań z udziałem tzw. małego świadka koronnego. Wprowadzenie tego rygoru procesowego jest podyktowane zarówno niebezpieczeństwem zaniechania współpracy przez tego rodzaju świadka na etapie sądowym, jak również względami urealnienia obrony w wypadkach, gdy obrońca nie jest w stanie być obecny na przesłuchaniu w postępowaniu przygotowawczym, co w razie deficytu pozostałych dowodów pochodzących od oskarżyciela i odmowy

---

⁸ R. Baszuk, *Wadliwość rozwiązań dotyczących konsekwencji prawnych nieprawdziwych depozycji a wiarygodność „małego świadka koronnego”*, wykład wygłoszony w toku konferencji poświęconej małemu świadkowi koronnemu w BRPO, 6.12.2018 r., <https://www.youtube.com/watch?v=ZjVn7yX2MpU&t=2s> (dostęp: 14 sierpnia 2024 r.).

składania wyjaśnień przed sądem przez tzw. małego świadka koronnego, staje się niezbędne dla zachowania standardu rzetelnego postępowania, w tym prawa do obrony, kontradyktoryjności i związanej z nią równości broni. Trzeba się bowiem zgodzić ze stanowiskiem, że w tej sytuacji ciężar dowodowy leży wyłącznie w inkwizycyjnym postępowaniu przygotowawczym, nadal niewystarczająco dostępnym dla aktywności obrońcy. Z kolei utrwalenie zeznań tzw. małego świadka koronnego jedynie w drodze protokołu nie pozwoli zweryfikować ich prawdziwości, dobrowolności i wiarygodności, a przede wszystkim ustalić okoliczności, w jakich zostały one złożone przed organem ścigania, co w świetle różnorodnych doniesień medialnych – budzi największe zastrzeżenia i społeczne emocje⁹. Celem jest tutaj nie tyle wiarygodność i prawdopodobność świadka, ale także wykluczenie możliwości sugerowania treści depozycji przez organy ścigania.

3. Egzekwowanie współpracy przez tzw. małego świadka koronnego na etapie sądowym pod rygorem utraty statusu tzw. małego świadka koronnego, czy też wznowienia postępowania na podstawie art. 540a k.p.k. Mechanizmu, który wyłączy niesubordynację tychże świadków na etapie sądowym należy szukać w regulacjach, które z powodzeniem funkcjonują na gruncie prawa karnego skarbowego (art. 36 § 4 pkt 1 k.k.s.). Świadców spodziewający się dobrodziejstw na etapie orzekania kary, po złożeniu zeznań w warunkach inkwizycyjnych, często unikają późniejszej, sądowej konfrontacji z obrońcami i resztą pomawianych lub obciążanych przez niego współsprawców, co może wzmacniać w ocenie pozostałych uczestników procesu, a także opinii publicznej, słuszne wątpliwości co do wiarygodności wyjaśnień (zeznań), a przy tym towarzyszącej im motywacji, niekiedy inicjowanej pozaprocesowym interesem organów ścigania. Postulowanym rozwiązaniem byłoby przewidziane na gruncie odpowiedzialności karnoskarbowej, wyłączenie możliwości powoływania się przez tzw. małego świadka koronnego na uprawnienie wynikające z

---

⁹ P. Kładoczny, *Ocena dowodów z pomówienia w praktyce sądowej*, wykład wygłoszony w toku konferencji poświęconej małemu świadkowi koronnemu w BRPO, 6.12.2018 r., <https://www.youtube.com/watch?v=ZjVn7yX2MpU&t=2s> (dostęp: 14 sierpnia 2024 r.).

art. 182 § 3 k.p.k. wraz z obowiązkiem wprowadzenia pełnych wyjaśnień (zeznań), o jakich mowa choćby na gruncie art. 259b, 277c i 277d k.k. („wszystkich istotnych informacji”, „wszystkich znanych sprawcy”), pod rygorem utraty statusu tzw. małego świadka koronnego czy też wznowienia postępowania na podstawie art. 540a k.p.k.¹⁰. Takie wyłączenie jest już stosowane na gruncie art. 8 ustawy z dnia 25 czerwca 1997 r. o świadku koronnym (Dz. U. z 2016 r., poz. 1197; dalej: u.ś.k.), dodatkowo wzmocnione przesłanką dopuszczenia dowodu z zeznań świadka koronnego, o której mowa w art. 3 ust. 1 pkt 2 cytowanej ustawy: „zobowiązania do złożenia przed sądem wyczerpujących zeznań”. Jest to propozycja, która dotychczas pobrzmiewa także w wypowiedziach judykatury, upatrujących w oczekiwaniu od świadka pełnych wyjaśnień zadośćuczynienia *ratio legis* instytucji. Tylko bowiem złożenie wyczerpujących zeznań przed sądem i udzielenie odpowiedzi na pytania stron powinno prowadzić do możliwości skorzystania z dobrodziejstwa nadzwyczajnego złagodzenia kary. O ile można próbować ustalić, z czego wynika rozróżnienie w postępowaniu karnym i na gruncie u.ś.k. w zakresie egzekwowania odmowy współpracy na etapie sądowym (świadek koronny zyskuje większe przywileje na gruncie ponoszenia odpowiedzialności karnej niż tzw. mały świadek koronny), o tyle nie ma racjonalnych podstaw dla odmienności wobec postępowania karnego skarbowego, którego rozwiązania można z powodzeniem zaadoptować także w treści art. 60 k.k. W praktyce dotychczasowe regulacje prowadzą do ograniczenia roli tzw. małego świadka koronnego do wyłącznie potwierdzenia wyjaśnień z postępowania przygotowawczego i odmowy składania ich przed sądem, zaś sprawca występujący w procesie współdziałających jako świadek, potwierdza je i korzysta z prawa do odmowy składania zeznań, powołując się na uprawnienie z art. 182 § 3 k.p.k. Z racji, że dowód z zeznań tzw. małego świadka koronnego może stanowić wyłączne źródło dowodowe –

---

¹⁰ R. Baszuk, *Wadliwość rozwiązań dotyczących konsekwencji prawnych nieprawdziwych depozycji a wiarygodność „małego świadka koronnego”*, wykład wygłoszony w toku konferencji poświęconej małemu świadkowi koronnemu w BRPO, 6.12.2018 r., <https://www.youtube.com/watch?v=ZjVn7yX2MpU&t=2s> (dostęp: 14 sierpnia 2024 r.). Por. M. Kulik [w:] *Kodeks karny. Komentarz aktualizowany*, red. M. Mozgawa, LEX/el. 2024, art. 60.

brak jest możliwości jego podważenia w tak zarysowanych warunkach procesowych, co uniemożliwia realną weryfikację wiarygodności przekazywanych treści, a tym samym realizację prawa do obrony, wpływając niewątpliwie na wynik toczącego się postępowania¹¹.

4. Negatywne przesłanki statusu tzw. małego świadka koronnego. W zakresie praktyki stosowania instytucji tzw. małego świadka koronnego niejednokrotnie pojawia się aspekt moralny i aksjologiczny, nie tylko pod kątem nieuczciwej zmiany treści wyjaśnień na etapie sądowym. Tu zaś pojawia się dodatkowa wątpliwość, czy także w myśl ujednolicenia systemowego z rozwiązaniami ujętymi w art. 36 § 4 k.k.s. nie należałoby wyłączyć instytucji tzw. małego świadka koronnego wobec sprawców, którzy kierowali wykonaniem ujawnionego przestępstwa, polecali jego popełnienie lub podzegli do niego¹². Przepisy art. 60 § 3 i 4 k.k. mają nieograniczony zakres podmiotowy i zostały pomyślane jako sprawny instrument zwalczania zorganizowanej przestępczości, zachęcający do współpracy z organami ścigania każdą osobę, niezależnie od formy jej współdziałania i społecznej szkodliwości czynu, a więc w zakresie także każdej zbrodni. Jedyny odblask wartościowania roli informatora w przestępstwie, przekładający się na zakres jego przywilejów dotyczy art. 61 k.k., upoważniającego sprawcę, którego rola w popełnieniu przestępstwa była podrzędna, a przekazane informacje przyczyniły się do zapobieżenia popełnieniu innego

---

¹¹ W orzecznictwie prezentowany jest wręcz kierunek, iż sprawca, który złożył wyjaśnienia, ujawniając okoliczności wskazane w art. 60 § 3 k.k., jest zobowiązany do konsekwentnego ich podtrzymywania do czasu zakończenia postępowania (zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 13 grudnia 1999 r., II AKa 326/99, LEX nr 42361; wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z: 6 lipca 2017 r., II AKa 146/17, LEX nr 2344202 i 28 czerwca 2017 r., II AKa 139/17, LEX nr 2344200). W piśmiennictwie jednak zauważa się, obecna redakcja przepisu art. 60 § 3 k.k. jest nad wyraz lakoniczna i nie wprowadza wprost wymogu potwierdzenia złożonych wyjaśnień na rozprawie przed sądem, co tym bardziej wymaga interwencji (M. Kuźma, *Prawnokarne aspekty instytucji świadka koronnego in sua causa oraz in altera causa (art. 60 § 3-4 i art. 61 k.k.)*, NKPK 2005, nr 18, s. 115-160).

¹² Na gruncie art. 4 u.ś.k. negatywne przesłanki statusu świadka koronnego zostały zakreślone jeszcze wężiej, przy uwzględnieniu następujących okoliczności: usiłowania, popełnienia lub współdziałania w zbrodni zabójstwa; nakłaniania innej osoby do popełnienia czynu zabronionego, określonego w art. 1, w celu skierowania przeciwko niej postępowania karnego; kierowania zorganizowaną grupą albo związkiem mającymi na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego.

przestępstwa, do skorzystania z instytucji odstąpienia od wymierzenia kary. Nie zmienia to jednak oceny, od dawna zgłaszanej w doktrynie¹³, że brak dalszego zróżnicowania w aspekcie korzystania z łagodniejszego wymiaru kary, także w aspekcie obligatoryjnego nadzwyczajnego złagodzenia kary (art. 60 § 3 k.k.), czy fakultatywnego warunkowego zawieszenia jej wykonania, bez uwzględnienia roli sprawcy w przestępczym procederze, nawet przez wzgląd na korzyści kryminalnopolityczne, wydaje się trudny do zaakceptowania¹⁴.

5. Egzekwowanie instytucji przewidzianych w art. 434 § 4 k.p.k. oraz w art. 540a

k.p.k. Kwerenda przeprowadzona w sądach powszechnych w 2018 r. unaocniła, że tzw. mały świadek koronny, który po wydaniu wyroku odwołał lub w istotny sposób zmienił swoje wyjaśnienia lub zeznania, nie ponosił z tego tytułu konsekwencji procesowych, o których mowa w art. 434 § 4 czy art. 540a pkt 1 k.p.k. Jeśli praktyczne trudności rodzi wyegzekwowanie w każdej podobnej sprawie lojalności procesowej świadka, należy zastanowić się nad rozwiązaniem, które w rzeczywistości zafunkcjonuje, zwłaszcza, jeśli u źródeł leży wadliwe sformułowanie instytucji tzw. małego świadka koronnego przewidzianej w art. 60 k.p.k.¹⁵. Niedostatki omawianej instytucji potęguje również fakt, że tożsamych wentylów bezpieczeństwa dla nieuczciwości takiego sprawcy również brakuje na etapie przed wydaniem wyroku, o czym była już mowa wcześniej.

6. Gromadzenie przez sądy w celach statystycznych danych dotyczących udziału tzw. „małego świadka koronnego” w postępowaniu karnym. Brak odrębnej

---

¹³ T. Grzegorzczak, *Instytucja tzw. małego świadka koronnego w znowelizowanym prawie karnym skarbowym*, PS 2006, nr 4, s. 3.

¹⁴ M. Mistygacz, *Funkcjonowanie instytucji „małego świadka koronnego” w kontekście naczelnych zasad procesowych w Polsce*, wykład wygłoszony w toku konferencji poświęconej małemu świadkowi koronnemu w BRPO, 6.12.2018 r., https://www.youtube.com/watch?v=zhmrO_hMW9M&t=10s (dostęp: 14 sierpnia 2024 r.). Por. K. Daszkiewicz, *Glosa do uchwały SN z dnia 25 lutego 1999 r., I KZP 38/98*, OSP 1999, z. 7–8, s. 406.

¹⁵ M. Mrowicki, *Referat wprowadzający, przedstawienie wyników kwerendy RPO nt. małego świadka koronnego przeprowadzonej w sądach powszechnych za lata 2015-2018*, wygłoszony w toku konferencji poświęconej małemu świadkowi koronnemu w BRPO, 6.12.2018 r., https://www.youtube.com/watch?v=TrWV_mc6E6E (dostęp: 14 sierpnia 2024r.).

rejestracji stosowania omawianej instytucji w toku procesu stwarza lukę poznawczą, której faktyczne wypełnienie w obszarze wymiaru sprawiedliwości znacznie ułatwi monitorowanie efektywności i rzetelności prowadzonych postępowań z udziałem tak specyficznej i obciążonej ryzykiem procesowym instytucji, jaką jest tzw. mały świadek koronny. Dodatkowo wzmacnia to okoliczność, że w razie nieuwzględnienia dobrodziejstwa w wymiarze kary dla tego sprawcy, nie znajduje ona odzwierciedlenia w uzasadnieniu wyroku, co oznacza, że trudno jest z innych, miarodajnych źródeł ustalić rzeczywistą skalę stosowania omawianej instytucji. Ponowne partycypowanie w przywilejach instytucji tzw. małego świadka koronnego przez tę samą osobę powinno zmusić do refleksji, że współpraca z organami ścigania nie wywarła żadnego, decydującego wpływu, w szczególności w kontekście przestrzegania porządku prawnego, co równocześnie stawia pod znakiem zapytania celowość kolejnego wykorzystywania tych zeznań¹⁶.

Wymienione nieścisłości, potęgowane lakonicznym opisaniem warunków skorzystania z instytucji wymienionej w art. 60 § 3 k.k. utwierdzają w przekonaniu, że nie wszystkie z nich mogą być usunięte w drodze wykładni, zwłaszcza gdy opierają się na odstępstwie od rezultatu ich wykładni językowej, a są niekorzystne dla sprawcy, jak ma to miejsce w zakresie oceny zupełności przekazywanych informacji¹⁷. Trzeba widzieć również konsekwencje, które rodzi bezwiedne aprobowanie stanu *de lege lata* w kontekście procesów, gdy dowód pomawiający tzw. małego świadka koronnego jest jedynym dowodem obciążającym, prowadzącym niekiedy do skazań niesłusznych¹⁸. Nie można oczywiście zadekretować legalnej oceny dowodów i w jej ramach zeznania tzw. małego świadka koronnego ocenić *a priori* jako mniej wartościowe, ani w żaden

---

¹⁶ M. Mrowicki, w: M. Hara, M. Mrowicki (red.), *Instytucja „małego świadka koronnego” – praktyka, kontrowersje, wyzwania*, Warszawa 2020, s. 26-27.

¹⁷ J. Majewski [w:] A. Błachnio, J. Kosonoga-Zygmunt, P. Zakrzewski, J. Majewski, *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2024, art. 60.

¹⁸ W ostatnich latach głośne były sprawy Piotra Staruchowicza, Macieja Dobrowolskiego, czy Tomasza Komendy, w przypadku których jednym z dowodów były zeznania przestępcy spodziewającego się za wszelką cenę dobrodziejstwa na poziomie orzeczonej kary.

sposób zapewnić, że każdorazowo sprawcy uwikłani w przestępczą działalność i poszukujący dla siebie rozwiązań optymalnych, będą uczciwie współpracować z organami ścigania, kontynuując to również przed organami sądowymi. Skala zaproponowanych zmian ma jednak zminimalizować obszary podatne do nadużyć, nie wkraczając w te zarezerwowane dla swobodnej oceny sędziowskiej. Właściwe uregulowanie tej instytucji pełni bowiem walory wychowawcze, stanowiąc także element prewencyjny w obszarze zorganizowanej przestępczości, rozbijając solidaryzm wśród członków tej społeczności. Problem wiarygodności zeznań był już wcześniej podnoszony na gruncie instytucji tzw. świadka incognito (art. 184 k.p.k.), gdzie wyrażono pogląd, że zeznania świadka anonimowego jako podstawa skazania osoby, muszą być wsparte łańcuchem poszlak wokół tego zeznania, które domykają prawdopodobieństwo popełnienia przestępstwa. W ocenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, gdy dowód z zeznań tego świadka był jedyną lub rozstrzygającą podstawą skazania trzeba zbadać, czy w sprawie zachodziły wystarczające czynniki równoważące, włącznie z silnymi gwarancjami proceduralnymi pozwalającymi na zapewnienie, że cały proces był rzetelny w rozumieniu art. 6 ust. 1 i ust. 3 lit. d) Konwencji¹⁹.

Mając na uwadze powyższe, stosownie do art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich²⁰ zwracam się do Pana Ministra z uprzejmą prośbą o dokonanie analizy ponowionych w wystąpieniu problemów i rozważenie zainicjowania działań legislacyjnych w tym zakresie. Będę wdzięczny za poinformowanie mnie o zajęтым stanowisku w przedstawionej materii.

Z wyrazami szacunku

Marcin Wiącek

---

¹⁹ Decyzja ETPC z 10 kwietnia 2012 r., 46099/06, ELLIS, SIMMS I MARTIN v. WIELKA BRYTANIA, LEX nr 1148097.

²⁰ Dz. U. z 2024 r., poz. 1264.

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-wydano i podpisano elektronicznie/

Do wiadomości:

- Pan Poseł Marek Ast Przewodniczący Komisji Ustawodawczej Sejmu RP
(ePUAP);

- Pan Senator Krzysztof Kwiatkowski Przewodniczący Komisji Ustawodawczej Senatu
RP (ePUAP).